FÖLDES GYÖRGY

Kortörténet és jelenkritika

Húsz év köztes térben – a Politikatörténeti Intézet kettős vállalása*

Sok új és nagy kérdést vetett fel a magyar és a közép-kelet-európai rendszerváltozás. Ezekhez képest eltörpült a probléma: mi legyen a sorsa a felbomló államszocializmussal együtt önmagát mint állampártot felszámoló kommunista párt tudományos háttérintézményeinek. Az, hogy Magyarországon ez az ügy nem magától értetődően oldódott meg, tudniillik nem úgy, hogy bezárták és felszámolták ezeket, alapvetően két dologgal magyarázható. Először is a békés átmenettel és ezen belül azzal, hogy a kommunista párt és a vezetésében meghatározó szerepet játszó reformkommunisták maguk is részt vettek a diktatórikus berendezkedés felszámolásában. Másodszor, nem lehetett semmisnek tekinteni az ezekben a műhelyekben felhalmozott szellemi kincset, tudományos teljesítőképességet.

Nem volt nehéz döntést hozni a Politikai Főiskoláról – az új rendszer nyilván nem bízhatta majdani politikusainak képzését erre az intézményre. Nehezebb volt határozni a Társadalomtudományi Intézetről, mert ez a kutatóhely komoly tekintélyt szerzett a magyar szociológiában és politikatudományban. Így ezt – Politikatudományi Intézetként – betagolták a Magyar Tudományos Akadémia hálózatába.

Bonyolultabb volt a Párttörténeti Intézet helyzete. Miért is? Egyrészt, mert szakmai megítélése nem volt olyan egyértelműen kedvező, mint a Társadalomtudományi Intézeté. Másrészt viszont az Intézet levéltára nemzeti értékeket őrzött, nem utolsósorban a kommunista párt történelmi iratanyagát, ráadásul e párt jogutóda jelentős szerepet töltött be a hatalomváltás lebonyolításában és helyet kapott a demokratikusan választott országgyűlésben is. Kétségtelenül változott maga az Intézet is.

* Jelen tanulmány a Gecsényi Lajos szerkesztette 2011-ben Glatz Ferenc tiszteletére megjelent tanulmánykötetben közölt írás módosított változata.

↑ Üzemi étkezde Rákosi Mátyás képével. Fotó: fortepan.hu

1988-tól Balogh Sándor irányította a munkát, akinek jelentős tekintélye volt az 1945 utáni időszak és az ötvenes évek tudományos feltárásában elért eredményeinek köszönhetően. Ő és egyik munkatársa szerepet kaptak az 1945 utáni évtizedek újraértékelésével megbízott Történelmi Albizottságban, amelynek munkáját Berend T. Iván, az MTA akkori elnöke irányította és határozta meg. Nem mellékesen az Intézet archívumában 1989-től hozzáférhetővé váltak nemcsak a Rákosi-, hanem a Kádár-korszak dokumentumai is, közülük sok megjelent a szélesebb nyilvánosságban. Ebben az időszakban a Párttörténeti, majd Politikatörténeti Intézet (PTI) szakmai elfogadottsága javult, igaz, ekkor már az egykori szerepével kapcsolatos ellenérzések is akadály nélkül felszínre kerülhettek. A korábbi csendes elutasítást hangos bírálat, látványos politikai elzárkózás váltotta fel.

Nem volt kétséges, hogy sem a jobboldal, sem a liberálisok, sem az állami tudománypolitika nem számít a vitatott múltú intézetre. Számukra a vélt és valóságos információtömeg a közelmúltról – barátról és ellenségről – volt értékes. Érthető, de többnyire eltúlzott várakozások kapcsolódtak a levéltárban őrzött, korábban kutatási tilalom alá eső dokumentumegyütteshez. Hiába nyílt meg az archívum, hiába mentette meg az Intézet a megyei pártarchívumok anyagát, ez nem volt elég: az új hatalom birtokba akarta venni a múltat, maga akart rendelkezni a történeti anyagokkal. A legegyszerűbb megoldást az állampárt iratainak államosítása kínálta, ahogy erre kicsit később, 1991 végén sor is került.

Bonyolultabb volt az Intézet jövőjének kérdése a Magyar Szocialista Párt számára. Két szempont ütközött a múlt, ezen belül a baloldali hagyomány kezelésében. Az egyik: a jelen hangsúlyozása a múlt rovására. De a rendszerváltásban játszott szerep kevés volt a hitelesség, a politikai legitimitás megszerzéséhez. Több kellett. Ez a több a szociáldemokratizálódás lehetett – méghozzá sürgető erővel. Látványosan el kellett határolódni az állampárti-államszocialista múlttól, s mint kiderült, ezt nem lehetett az új párt megalakításával elintézni. A másik szempont a baloldali identitás, a társadalmi-történelmi-kulturális önazonosság megőrzésének igénye volt. A szocialista pártot egykori kommunisták alapították, és olyanok, akik nem az égből pottyantak, érzelmileg, történelmileg nem a szociáldemokráciához kötődtek. Többségük nem akarta megtagadni múltját, nem érezte magát bűnösnek, úgy vélte: az előző rendszer nem kizárólag „rossz” volt és pozitívumaiban neki is szerepe volt, nem beszélve a demokratizálódásról, a hatalom békés átadásáról.

Az Intézet megtartása mellett szóltak más „reálpolitikai” megfontolások is. Közöttük nem utolsósorban az, hogy Balogh Sándor igazgató ve-

zette az új pártot létrehozó két platform egyikét, és maga is vállalt párttisztséget. Márpedig ő minden tőle telhetőt elkövetett az Intézet megmentése érdekében.

E két elvárás, a legitimitás és az önazonosság közötti ellentmondást a reformkommunizmus és a reformkommunisták védelmével igyekezett kezelhetővé tenni az MSZP vezetése. Nem puszta önmentésről volt itt szó, hanem sok százezer emberről, akiket meg akartak óvni a pszichikai nyomásgyakorlás és a politikai, netán jogi felelősségre vonás lehetséges emberi-egzisztenciális következményeitől is. Így a baloldali identitás és az emiatt érzett fenyegetettség többet nyomott a latban, mint az Intézetben rejlő szellemi-tudományos energia méltánylása, a levéltári és könyvészeti értékek, a baloldali hagyomány őrzésével kapcsolatos elköteleződés.

Kétségtelen, hogy az MSZP vezetésének döntésében, miszerint kész anyagilag is támogatni a Politikatörténeti Intézetet, szerepet kapott az is, hogy valamilyen tudományos háttere, műhelye minden magára adó európai szociáldemokrata pártnak van.

Ezeken túl is kellett azonban még valami: a meggyőződés, miszerint az évszázados baloldali hagyomány védelméről azért is kell gondoskodni, mert nemzeti érték. Olyan kincs ez a szellemi-kulturális örökség, amelyet nem lehet sorsára hagyni, olyanok kezére adni, akik nem becsülik, akik nem a nemzeti történelem részeként látják a magyar baloldal történelmi hozzájárulását a megújulásért, a modernizációért, haladásért folytatott küzdelemhez. Szerencsére a baloldal meghatározó személyiségei közül sokan tisztában voltak azzal, hogy az évszázados múlt teljes megtagadása súlytalanná tenné a jövőjét kereső szocialista pártot. Más elhatárolódni a diktatúrától, más elítélni a visszaélést a szocialista eszmékkel, a bűnöket, és megint más megtagadni a baloldali hagyományt engedve a jobboldal és a liberálisok egy része nyomásának. Ez szimpatizánsok százezreit idegenítette volna el a demokratikus baloldaltól – bármiféle haszon nélkül.

A szocialista párt vezetése nem az Intézetre bízta a szociáldemokratizálódás szellemi, ideológiai előkészítését, a folyamat katalizálását. Az MSZP minden fenntartás nélkül azonosulni tudott a Szocialista Internacionálé 1989-es stockholmi nyilatkozatával, így felvételét kérte a szervezetbe. Az 1990-es választási eredmények és az akkor kialakult erőviszonyok nem ösztönözték gyors stratégiaalkotásra, felfokozott ütemű elméleti munkára a pártot. Akkor úgy tűnt, nincs értelme valamiféle „magyar út” keresésének. Túl erősnek tűnt a külső gazdasági kényszer és a nemzetközi követelményrendszer, amellyel az ország vezetésének szembe kellett néznie – egy kis ellenzéki pártnak e téren kevés játéktér

nyílott. Még az 1994-es választási sikerből sem következett, hogy egy új baloldali program alapján záruljon le a rendszerváltás. Erre csak a Bokros-csomag elfogadása után jelentkezett igény – túlságosan későn és átütő erő nélkül.

Az ideológiai, elméleti munka lebecsülésének egyik következményeként a PTI nem kapott jelentős feladatokat az MSZP-től. Ez azt is jelentette, hogy a párt vezetése nem szólt bele az itt folyó munkába, viszont ezzel szabaddá vált az út az Intézet új, a tudományos élet és munka követelményeinek megfelelő profiljának kialakításához.

Az 1990-es évek elején a PTI védekező helyzetben működött, de igyekezett megkapaszkodni a magyar tudományos és szellemi élet félperiféráján. Ez sem volt egyszerű feladat. Az Antall-kormány semmilyen költségvetési támogatást nem adott az itt folyó munkához, a gyűjtemények fenntartásához. Később államosította a Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Szocialista Munkáspárt iratait. Súlyos csapás volt ez, amely leteríthette volna az Intézetet. Ugyanakkor a „történelmi igazságtétel" címén folyó politikai kampány, különösen a törekvés a Rákosi- és a Kádár-rendszer összemosására, sokak igazságérzetét sértette. Ez egyszerre adott feladatot és jelentett kihívást az Intézet történészeinek.

A kérdés az volt, mit tekint alapfeladatának az Intézet, milyen módon akar válaszolni a kihívásra. Lényegében ez döntött e műhely jellegéről.

A döntés szerint a jelenkor, a közelmúlt kutatásában szakítani kell azzal a gyakorlattal, ami a huszadik században jellemezte, mintegy áthatotta a jelenkortörténet-írást. A század magyar históriája tele volt rendszerváltásokkal. Egymást váltó politikai-szellemi elitcsoportok, mögöttük egymással vetélkedő gazdasági érdekcsoportok torlódtak egymásra rövid egymásutánban. Ebben a forgatagban a politikai szereplők nem kevés energiát fordítottak ellenfeleik legitimitásának megkérdőjelezésére, gyakran lerombolására. Egyúttal a hatalomra törő és azt megszerző csoportok jogcímet, igazolást akartak kapni a történelemtől. A versenytárs gyengítésével, saját szerepük felnagyításával kapcsolatos kettős elvárás a politikai-hatalmi mezőn belülre helyezte a jelenkorral foglalkozó történetírást. Nem tett jót ez a közelség a nemzeti önismeretnek, a tudományosságnak pedig kifejezetten ártott. Mindaz, ami fennmarad az idő rostáján a huszadik századi magyar jelenkortörténet-írás terméséből annak köszönhető, hogy a tudományos lelkiismeret és alaposság sokszor felülkerekedett a politikai megrendelő szempontjain, szűk elvárásain.

Nem volt kérdés, hogy a Politikatörténeti Intézetnek szakítania kell ezzel a hagyománnyal, ha meg akarja találni helyét, és be akarja tölteni hivatását. Az Intézet esetében nemcsak az „üdvtörténeti", vagyis a 20.

század egészét kommunista szemszögből ábrázoló múlt, majd a pozitivista párttörténeti, politikatörténeti hagyomány miatt merült fel különös élességgel ez a probléma, hanem azért is, mert szervezetileg és anyagilag továbbra is kötődött az MSZP-hez. Egy olyan párthoz, amelyet ellenfelei a múltba akartak zárni, ennek a múltnak egyfajta megtestesülése pedig éppen az Intézet volt. Ez azonban nem hátráltatta, inkább segítette az útkeresést és a megújulást.

Akadtak olyanok, akik az Intézet jövőjét úgy képzelték: legjobb, ha marad a „kaptafánál", és magát az „üdvtörténeti" megközelítés maradványaitól megszabadítva, továbbra is csak a munkásmozgalom, a baloldal történetével foglalkozik. Persze, ebben az útválasztásban benne lett volna a hangsúlyváltás, vagyis a kommunista párt történetének javára mutatkozó korábbi aránytalanság kiigazítása is. Az elképzelésben volt ráció. Ezen a területen kevés lett volna a versenytárs, és a PTI e téren rendelkezett előnyökkel. Csakhogy az 1990-es évek elején, az államszocializmus bukása után, amikor a baloldal védekezni kényszerült, amikor a tudományos élet átrendeződött, amikor a történetírásban előtérbe került a „fehér foltok", a korábban háttérbe szorított, elhallgatott témák kutatása, akkor ezek az előnyök az adott helyzetben nem rendelkeztek igazi csereértékkel, nem mutatkozott jelentős érdeklődés az e téren meglévő tudományos kapacitás iránt.

A jobboldal történetpolitikája a sérelmi szemlélet alapján értelmezte a huszadik századi magyar történelmet. Ebbe az elbeszélésbe a demokratikus baloldal története sem fért bele. A liberális értelmiség pedig bizonyítékra várt, a hitelesség bizonyítására. Mindez persze nem jelenthette azt, hogy az Intézet „ijedtében" úgy dönt, nem foglalkozik a baloldali hagyománnyal, hiszen ezzel a semmiért tagadta volna meg önmagát. Ugyanakkor ezt a hagyományt a kutatógárda a korábbinál sokkal szélesebben kezdte értelmezni.

A döntés az lett, hogy a PTI nem vonul ki a jelenkor kutatásából, sőt, erre összpontosítja kapacitásainak java részét. Változtat a korábbi esemény- és intézménycentrikus megközelítésen, ami azt jelenti, hogy megpróbálja elhelyezni az 1945 utáni magyar történelmet a nemzet évszázados történetében és a régióban. Világos, hogy ez nem történhet másként, mint a világfolyamatok, a nemzetközi viszonyok alakulásának figyelembevételével. Nem kevésbé tűnt fontosnak, hogy a hagyományos politikatörténetet a gazdaság- és társadalomtörténeti megközelítéssel gazdagítsuk.

A legsürgetőbb feladat az volt, hogy a PTI bizonyítsa: nem azért maradt fenn, hogy védje a baloldal megtépázott mundérjának becsületét, hanem hogy valóságos eredményekkel gyarapítsa a magyar történettu-

dományt, és ezzel segítse a reális nemzeti önismeret kialakítását. Természetesen nyilvánvaló, hogy bizonyos értékek iránti elkötelezettséget nem lehet és nincs is értelme zárójelbe tenni. Lehet ez akadály, de lehet segítség is. Kevéssé kétséges viszont, hogy a jelen, a valóság ismerete, megértése semmiképpen nem akadály, hanem segítség a múlt feldolgozásában, különösen a közelmúlt értelmezésében.

Más a helyzet a politikai elkötelezettséggel és szimpátiával. Magyarországon – és nemcsak itt – bevett dolognak számít jobboldali, liberális és baloldali történetírásról beszélni. A magam részéről a történettudományban az efféle kategorizálásnak semmi értelmét nem látom. Talán lenne valami jelentősége, ha a történettudomány kritikai tudomány lenne. Hiszen másképp kérdezünk, ha a fennálló rendszer működésének megértéséhez, kritikájához, illetve egy új rendszer kidolgozásához egy meghatározott ideológiai alapállásból, a változtatás szándékával vizsgáljuk a múltat. Ilyenkor arra vagyunk kíváncsiak: a ma feszítő problémái miként keletkeztek, miként próbálták azokat megoldani az elődök. Ekkor megkerülhetetlen, hogy a jövőre, a megoldásra figyelve mérlegeljünk, és szükséges, hogy a következtetéseket a múlt kritikai megértése alapján vonjuk le. Persze, ekkor sem lehet tetszés szerint bánni a történelemmel.

A tudományos történetírás azonban nem ilyen. Amikor választ keres a „mi történt" és a „miért történt" kérdéseire, az emberi és a társadalmi teljesítmény értékelésekor nem a jelen igazolásának vagy elutasításának igényével ítélkezik. Ebben a munkában a politika, a változtatási szándék nem kaphat szerepet. A klasszikus történeti feldolgozásnak nem lehet célja a politikai haszon. Erre különösen annak kell ügyelnie, aki nyíltan vállalja ideológiai, politikai elkötelezettségét.

Ebből a logikából talán érthető, hogy a PTI miért tartja összeegyeztethetőnek a baloldali szellemi műhely működését és a tudományos tevékenységet. Éppen a kettő elkülönítése az, ami ezt az intézményi szimbiózist értelmessé teszi. A szakmai-módszertani korszerűségre, szigorúságra, a jelenkortörténet-írás etikai normáira épülő műveknek kell bizonyítaniuk e törekvés igazát, létjogosultságát. A kettős vállalás pedig nem valamiféle, csak a baloldalra jellemző sajátosság; minden ideológiai, politikai irányzat mögött megtalálható az az értelmiségi csoport, amely feladatát nemcsak az értékteremtésben, hanem az értékközvetítésben, a társadalmi-nemzeti szolgálatban is látja.

Sokan vélik úgy, hogy e fölött az értelmiségi szerepfelfogás fölött eljárt az idő. Ezt igazolni látszik az 1990 utáni két évtized története is. Az értelmiségiek jelentős része kiszorult a politikai közéletből, illetőleg nem kíván, vagy nem hajlandó abban szerepet vállalni. Erre megvan a jó oka. A távol-

maradásnak ára van. A politizálás minősége, a politikai kultúra bizonyosan szegényesebbé vált-válik az alacsony színvonalú viták, az érvényes elemzések, a jövőképek hiánya miatt. Igazából az Intézet sem tudott megfelelni saját vállalásának. Baloldali szellemi műhely jellege csak 2000 után kezdett kibontakozni, bár a politikát komolyan ekkor sem volt képes befolyásolni, vagy legalább tematizálni az útkeresési próbálkozásokat. Ilyen irányú próbálkozásai nem kaptak támogatást, nem váltottak ki komoly visszhangot. Hiába voltak hatalmon szocialista többségű kormányok, a baloldal defenzívában maradt a magyar szellemi életben.

*

Az 1990-es évek elején rendkívül mostoha körülmények között kellett megteremteni a tudományos munka alapjait. Állami költségvetési támogatás hiányában kellett megoldani a finanszírozást, át kellett állni pályázatok készítésére, külső megrendelések elnyerésére, beleértve a nemzetközi pályázatokat is. Ehhez meg kellett szüntetni a közvetlen politikai kötődést. A nonprofit intézménnyé alakulás nem ment egyik pillanatról a másikra. Az MSZP előbb az itt folyó tevékenység, a levéltár és a könyvtár támogatására létrehozta a közhasznú Politikatörténeti Alapítványt, a nonprofit törvény elfogadása után pedig az Intézet közhasznú társasággá alakult, és mint ilyen, átkerült az alapítvány tulajdonába. 1998 óta a PTI kiemelten közhasznú. Az alapító tulajdonilag, illetve a nonprofit követelmények vállalásával tartalmilag és formailag is eltávolította magától az Intézetet. Ez több időt vett igénybe, mint kialakítani a tudományos munka új irányát és a szakmai közvélemény által is elismert eredményeket produkálni, amiben segítséget jelentett az MTA Jelenkortörténeti Bizottságával és az ELTE Bölcsészettudományi Karával kialakított együttműködés.

Nem véletlen, hogy a PTI első nagy vállalkozása az MSZMP ideiglenes vezetőtestületi jegyzőkönyveinek kiadása lett. Remélni lehetett, hogy a források hozzáférhetővé tétele a szélesebb közönség körében pozitív fogadtatásra lel; egyúttal demonstrálja, hogy az Intézet célja nem a múlt leplezése, „védelme", hanem annak tudományos feltárása. Ezt éppen a legnehezebb, ám talán egyúttal a legérdekesebb dokumentumegyüttes közreadásával kívántuk megmutatni. A sorozat nagy szakmai felkészültséget igényelt, a jegyzetelés, a szerkesztés, a bevezető tanulmányok elkészítése komoly erőfeszítést követelt a történészektől és a levéltárosoktól. Nem is maradt el a kedvező szakmai visszhang. Az „üzleti várakozások" viszont nem igazolódtak: a kiadványsorozatból sokkal kevesebb fogyott el a vártnál. Ez is jelezte, hogy a média csak a szenzációkat sze-

reti, vagy kicsit enyhébben fogalmazva, az igazságok közül csak a szenzációsakat. A munka mindazonáltal később folytatódott az MDP vezetésének utolsó napjairól és a koalíciós időszak pártközi értekezleteiről szóló dokumentumok kiadásával.

A PTI nagyszabású rendezvényeinek egyik célja a szakmai kapcsolatrendszer kiépítése volt. Ezek közül érdemes kiemelni a szárszói konferencia 50. évfordulója alkalmából tartott kétnapos ülésszakot, amelyen nemcsak történészek tartottak előadásokat, hanem szociológusok, filozófusok és irodalmárok is. A „szűkebb" jelenkortörténethez tartozott a Nagy Imre-ülésszak.

Érdemes megemlíteni, hogy az alapítvány már ekkor, a gyötrelmes pénzszűke idején is ösztöndíjakat adott olyan fiataloknak, akiktől jelentős tudományos teljesítményt lehetett várni. Beindult a *Politikatörténeti Füzetek* című sorozat, a színesedő *Múltunk* című intézeti folyóiratban többségben voltak a külső szerzők. A '90-es évek közepén jelentek meg az intézeti szerzők első monográfiái.

1994 fordulatot jelentett, mert az alapítvány ettől kezdve állami támogatást kapott, amelyből meg lehetett oldani a fenntartását. Ez az összeg jelentős bővítésre, fejlesztésre nem volt elegendő. Némi létszámbővítés mellett a Napvilág Kiadó megalapítása jelentette a többletet. Ezzel nemcsak az alapítvány, de a hazai tudományos könyvkiadás is gazdagodott.

1998 és 2002 között az alapítvány és az Intézet költségvetési támogatása szünetelt. Ebben az időszakban kezdte meg munkáját döntően külső munkatársakkal a Budapest-történeti Műhely, ami a modern főváros történetének feltárása terén hozott jelentős előrelépést. Ekkor került sor a 20. századi magyar választási atlasz kiadására is. A Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségével kötött megállapodás alapján a levéltár vállalta az 1948 és 1989 közötti szakszervezeti anyag őrzését, így egy helyre került a szakszervezeti mozgalom évszázados dokumentumegyüttese. A levéltár ennek megfelelően Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárra változtatta nevét, s mint ilyen, az egyházi levéltárak mellett a legjelentősebb magán-, mégis közcélú gyűjteménnyé vált.

A szocialista-liberális koalíció 2002-es választási győzelme után először nyílt lehetőség jelentősebb intézményi fejlesztésre. Ennek köszönhetően tovább fiatalodott a kutatói és a szakembergárda. A későbbiek során azonban kudarcot vallott az a próbálkozásunk, hogy minden jelentős politikai-ideológiai irányzat normatív lehetőséget kapjon tudományos és ismeretterjesztő feladatokat ellátó intézmény (alapítvány) támogatására. Így eredménytelenek maradtak azok az erőfeszítések, amelyek

hosszabb távon szavatolták volna a jelenkor-történeti műhelyek napi politikától független működését.

Az elmúlt évtizedben külső erőkre építve megkezdte munkáját a társadalomelméleti műhely. A műhely számos projektje közül kiemelkedik a globalizációkutatás, az állam gazdasági szerepének, a magyar társadalomban a rendszerváltozás után lezajlott folyamatoknak és strukturális átalakulásoknak az elemzése, illetve a nők közéleti jelenlétével foglalkozó munka. E csoport működése alapozta meg a *20 év után* című nagyigényű könyvsorozatot, amely a hazai társadalomtudományok jeles képviselőinek és az Intézet munkatársainak együttműködéséből jött létre. Hasonló célból született meg korábban az *Egyenlítő* című társadalomkritikai folyóirat is. A társadalomelmélet égisze alatt zajló tevékenység természetesen nem jelenti azt, hogy az Intézet univerzális jellegűvé vált volna, vagy erre törekedne. Pusztán arról van szó, hogy az alapítvány olyan megrendeléseket igyekszik adni az akadémiai-egyetemi szférában dolgozó tudósoknak, amelyek révén a más intézmények által nem preferált, de fontos témák kutatása folytatható. Ösztönzünk olyan, a mai társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyok kritikai elemzését célul kitűző munkálatokat, amelyek érthetőbbé teszik a jelent formáló hazai és nemzetközi folyamatokat. Ez a tevékenység a baloldali szellemi műhely feladata, eredményei bárki számára hozzáférhetőek.

Az elmúlt években az intézet berkeiben középiskolai tankönyv készült 1956-ról és monográfia a rendszerváltás politikatörténetéről. Megindult és máris eredményekkel jelentkezett a politikai sajtó huszadik századi történetének kutatása. Ugyancsak kezdetét vette a határon túli magyarság két világháború közötti politikatörténetének feldolgozása. Kézikönyv készült a szociáldemokráciáról. Eredményre vezetett a nemzetpolitika 1956–1989 közötti feltárása. Már egy évtizede folyik egy adatgyűjtés a két világháború között a Szovjetunióban élt magyarokról.

Az elmúlt évekből három jelentős konferenciát érdemes kiemelni. Az első, *1945 a világtörténelemben* címmel valódi összehasonlítást tett lehetővé a témában. A második az 1968 történetét feldolgozó kutatást záró tanácskozás. Mindkettő anyaga tanulmánykötetként is megjelent. A harmadik fontos esemény a rendszerváltás 20. évfordulója kapcsán az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel közösen rendezett nemzetközi tanácskozás volt.

*

A szocialista-liberális kormányzat nem szüntette be a jelenkor-történeti intézmények támogatását, bár kétségtelen, hogy a gazdasági nehézségek szaporodásával itt is érzékelhető megtakarítások következtek. A Politi-

katörténeti Intézet vezetése újabb javaslatot tett ezen intézmények költségvetési finanszírozásának középtávú biztosítására. Eszerint az érintett alapítványokkal (intézetekkel) hároméves közhasznúsági megállapodásokat kellene kötni: ebben kölcsönös kötelezettségvállalás alapján szabályoznák a gyűjtemények közcélú működését, a tudományos munka feltételeit, annak független értékelését. Biztató kezdet után ez az elgondolás papíron maradt.

Az új jobboldali kormány nem tartja állami feladatnak a Politikatörténeti Intézetben folyó kiemelten közhasznú tevékenység támogatását. Ez a lépése nem felel meg a szokásjognak, a demokratikus és a nemzeti minimum elvének sem. Ez nem engedné meg a nemzeti értékek és az alternatív szellemi útkeresés intézményi alapjainak veszélyeztetését. Holott a magyar társadalom immáron egy évtizede nem talál megoldást alapproblémáira. Nem mélyül a tudományos eredményekre alapuló nemzeti önismeret. Ilyen időben a Politikatörténeti Intézetre nem kisebb, hanem nagyobb szükség van, úgy is, mint tudományos intézetre és baloldali szellemi műhelyre.